

Karl Marx
[Teze despre Feuerbach]¹⁾

Scris: în primăvara anului 1845

Publicat: pentru prima oară în: Friedrich Engels. *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*, 1888

Sursa: Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere alese în două volume*, ediția a 3-a, vol. 2, 1967, Editura Politică, p. 373-375

Transcriere: Liviu Iacob, aprilie 2007

1

Principala lipsă a oricărui materialism de pînă acum (inclusiv materialismul lui Feuerbach) este că obiectul, realitatea, sensibilul este luat numai sub forma *obiectului* sau a *contemplării*, și nu ca *activitate omenească sensibilă*, ca *practică*, deci nu subiectiv. Așa se face că latura *activă* a fost dezvoltată nu de materialism, ci de idealism, care însă a dezvoltat-o în mod abstract, deoarece idealismul, firește, nu cunoaște activitatea reală, sensibilă ca atare. Feuerbach vede obiecte sensibile, realmente deosebite de obiectele gîndite, dar activitatea omenească el nu o ia ca activitate *obiectivă*. De aceea, în „Esența creștinismului“, el consideră ca activitate autentic omenească numai activitatea teoretică, în timp ce practica este luată și fixată numai în forma ei de manifestare murdară-mercantilă. De aceea el nu înțelege însemnătatea activității „revoluționare“, a activității „practic-critice“.

2

Problema dacă gîndirea omenească ajunge la adevărul obiectiv nu este o problemă teoretică, ci una *practică*. În practică, omul trebuie să dovedească adevărul, adică forța și caracterul real, netrascendent al gîndirii sale. Controversa în jurul realității sau nerealității unei gîndiri care se rupe de practică este o chestiune pur *scolastică*.

3

Teoria materialistă care afirmă că oamenii sînt produsul împrejurărilor și al educației și că, prin urmare, oamenii se schimbă datorită unor împrejurări noi și unei educații noi uită că și împrejurările sînt schimbate de oameni și că educatorul însuși trebuie să fie educat. De aceea teoria aceasta ajunge în mod necesar să împartă societatea în două părți, dintre care una se ridică deasupra societății (de pildă la Robert Owen).

Coincidența dintre schimbarea împrejurărilor și schimbarea activității omenești poate fi privită și înțeleasă în mod rațional numai ca *practică revoluționară*.

Feuerbach pornește de la faptul autoînstrăinării religioase, al dedublării lumii într-o lume religioasă, imaginară, și una reală. El se limitează să reducă lumea religioasă la fundamentul ei profan și nu observă că după această reducere principalul rămîne abia de făcut. Și anume, împrejurarea că fundamentul profan se desprinde de sine însuși și se transpune în nori ca o împărăție independentă, nu poate fi explicată decît prin faptul că însuși acest fundament profan este în sine scindat și contradictoriu. Prin urmare, acest fundament profan trebuie mai întîi înțeles în contradicția lui și apoi revoluționat în practică prin înlăturarea acestei contradicții. Prin urmare, după ce, de pildă, dezlegarea misterului familiei sfinte a fost găsită în familia pămîntească, aceasta din urmă trebuie ea însăși să fie supusă unei critici teoretice și revoluționată în practică.

Nemulțumit cu *gîndirea abstractă*, Feuerbach face apel la *contemplarea senzorială*; dar el nu privește sensibilul ca activitate umană *practică*, sensibilă.

Feuerbach reduce esența religioasă la esența *umană*. Dar esența umană nu este o abstracție inerentă individului izolat. În realitatea ei, ea este ansamblul relațiilor sociale.

De aceea Feuerbach, care nu se ocupă de critica acestei esențe reale, este nevoit:

- 1) să facă abstracție de mersul istoriei, să considere sentimentul (Gemüt) religios în mod izolat și să presupună un individ uman abstract-izolat;
- 2) de aceea la el esența umană nu poate fi privită decît ca „specie“, ca generalitate lăuntrică, mută, care unește numai prin legături *naturale* mulțimea indivizilor.

De aceea Feuerbach nu vede că „sentimentul religios“ este el însuși un *produs social* și că individul abstract analizat de el aparține în realitate unei forme sociale determinate.

Viața socială este, în fond, *practică*. Toate misterele care împing teoria spre misticism își găsesc dezlegarea rațională în practica omenească și în înțelegerea acestei practici.

Punctul cel mai înalt la care poate ajunge materialismul *contemplativ*, adică materialismul care nu concepe lumea sensibilă ca activitate practică, este contemplarea individului izolat în cadrul „societății civile“.

Punctul de vedere al vechiului materialism este societatea „civilă“; punctul de vedere al noului materialism este societatea *omenească*, sau omenirea care s-a socializat.

Filozofii nu au făcut decît să *interpreteze* lumea în diferite moduri; important este însă de a o *schimba*.

Scris în primăvara anului 1845.

Publicat pentru prima oară în: Friedrich Engels. „Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie“.

Se tipărește după K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 5-9.

Nota red. Editurii Politice

1) „Tezele despre Feuerbach“ au fost scrise de Marx în primăvara anului 1845, la Bruxelles, și sînt cuprinse în caietul său de însemnări din 1844-1847 sub titlul „1. ad Feuerbach“. Sub titlul „Marx despre Feuerbach“, ele au fost publicate pentru prima oară de Engels în 1888, și anume ca anexă la ediția separată revăzută a lucrării sale „Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane“; tot acolo este indicat locul și data cînd au fost scrise aceste teze. Editîndu-le în 1888, Engels a făcut în textul lor unele modificări de ordin redacțional pentru a face mai accesibile cititorului aceste însemnări, „care au fost scrise la repezeală și nu erau nicidecum destinate tiparului. Ele au totuși o valoare de neprețuit, fiind primul document care conține germenul genial al noii concepții despre lume“ (Engels).

În volumul de față se publică textul tezelor așa cum au fost publicate de Engels în 1888, adăugîndu-se sublinierile și ghilimelele care lipseau în ediția din 1888, dar care există în manuscrisul lui Marx. Formularea dată de Marx în 1845 tezelor sună precum urmează:

Karl Marx
[Teze despre Feuerbach]

1. ad Feuerbach

1

Principala lipsă a oricărui materialism de pînă acum (inclusiv materialismul lui Feuerbach) este că obiectul, realitatea, sensibilul este luat numai sub forma *obiectului* sau a *contemplării*, și nu ca *activitate omenească sensibilă*, ca *practică*, deci nu subiectiv. De aceea latura *activă* a fost dezvoltată abstract nu de materialism, ci de idealism, care, firește, nu cunoaște activitatea reală, sensibilă ca atare. Feuerbach vede obiecte sensibile, realmente deosebite de obiectele gîndite; dar activitatea omenească el nu o ia ca activitate *obiectivă*. De aceea, în „Esența creștinismului“, el consideră ca activitate autentic omenească numai activitatea teoretică, în timp ce practica este luată și fixată numai în forma ei de manifestare murdar-mercantilă. De aceea el nu înțelege însemnătatea activității „revoluționare“, a activității „practic-critice“.

2

Problema dacă gîndirea omenească ajunge la adevărul obiectiv nu este o problemă teoretică, ci una *practică*. În practică, omul trebuie să dovedească adevărul, adică forța și caracterul real, netranscendent al gîndirii sale. Controversa în jurul realității sau nerealității gîndirii care se rupe de practică este o chestiune pur *scolastică*.

3

Teoria materialistă după care împrejurările și educația se schimbă uită că împrejurările sînt schimbate de oameni și că educatorul însuși trebuie să fie educat. De aceea teoria aceasta trebuie să discearnă două părți în societate, dintre care una se ridică deasupra societății. Coincidența dintre schimbarea împrejurărilor și schimbarea activității omenești sau propria schimbare nu poate fi privită și înțeleasă în mod rațional decît ca *practică revoluționară*.

4

Feuerbach pornește de la faptul autoînstrăinării religioase, al dedublării lumii într-o lume religioasă și una profană. El se limitează să reducă lumea religioasă la fundamentul ei profan. Împrejurarea că fundamentul profan se desprinde de sine însuși și se transpune în nori ca o împărăție independentă nu poate fi însă explicată decît prin faptul că acest fundament profan este în sine scindat și contradictoriu. Prin urmare, acest fundament profan trebuie înțeles atît în sine, în contradicția lui, cît și revoluționat în practică. Prin urmare, după ce, de pildă, dezlegarea misterului familiei sfinte a fost găsită în familia pămîntească, aceasta din urmă trebuie ea însăși să fie nimicită teoretic și practic.

5

Nemulțumit cu *gîndirea abstractă*. Feuerbach recurge la *contemplarea senzorială*; dar el nu privește sensibilul ca activitate umană *practică*, sensibilă.

6

Feuerbach reduce esența religioasă la esența *umană*. Dar esența umană nu este o abstracție inerentă individului izolat. În realitatea ei, ea este ansamblul relațiilor sociale. De aceea Feuerbach, care nu se ocupa de critica acestei esențe reale, este nevoit :

- 1) să facă abstracție de mersul istoriei, să considere sentimentul (Gemüt) religios în mod izolat și să presupună un individ uman *izolat*-abstract;
- 2) de aceea esența umană nu poate să fie privită decît ca „specie“, ca generalitate lăuntrică, mută, care unește numai prin legături *naturale* mulțimea indivizilor.

7

De aceea Feuerbach nu vede că „sentimentul religios“ este el însuși un produs social și că individul abstract analizat de el aparține unei forme sociale determinate.

8

Viața socială este, în fond, *practică*. Toate misterele care duc teoria spre misticism își găsesc dezlegarea rațională în practica omenească și în înțelegerea acestei practici.

9

Punctul cel mai înalt la care poate ajunge materialismul contemplativ, adică materialismul care nu concepe lumea sensibilă ca activitate practică, este luarea în considerare a individului izolat și a societății civile.

10

Punctul de vedere al vechiului materialism este societatea civilă; punctul de vedere al noului materialism este societatea omenească, sau omenirea socială.

11

Filozofii nu au făcut decât să *interpreteze* lumea în diferite moduri; important este însă de a o *schimba*.

(Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 575-577.)

Titlul „Teze despre Feuerbach“ a fost dat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă CC. al P.C.U.S., în concordanță cu prefața lui Engels la lucrarea sa „Ludwig Feuerbach“.

- *Nota red. Editurii Politice (nota 304, vol. 2)*